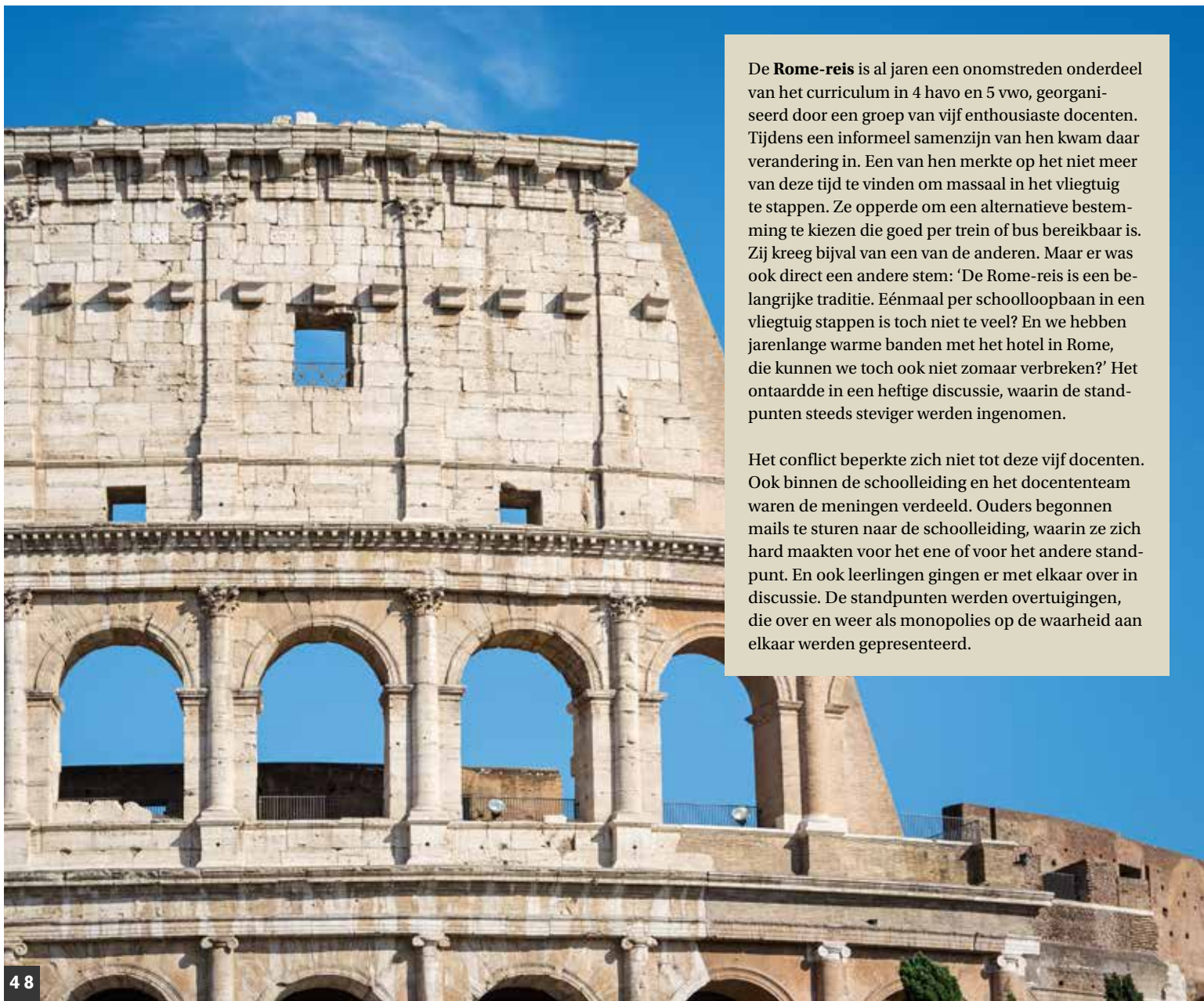

Over conflict en polarisatie, en de rol van de vrijmoedige dialoog

DOOR FRANK WEIJERS

De **Rome-reis** is al jaren een onomstreden onderdeel van het curriculum in 4 havo en 5 vwo, georganiseerd door een groep van vijf enthousiaste docenten. Tijdens een informeel samenzijn van hen kwam daar verandering in. Een van hen merkte op het niet meer van deze tijd te vinden om massaal in het vliegtuig te stappen. Ze opperde om een alternatieve bestemming te kiezen die goed per trein of bus bereikbaar is. Zij kreeg bijval van een van de anderen. Maar er was ook direct een andere stem: 'De Rome-reis is een belangrijke traditie. Eénmaal per schoolloopbaan in een vliegtuig stappen is toch niet te veel? En we hebben jarenlange warme banden met het hotel in Rome, die kunnen we toch ook niet zomaar verbreken?' Het ontaardde in een heftige discussie, waarin de standpunten steeds steviger werden ingenomen.

Het conflict beperkte zich niet tot deze vijf docenten. Ook binnen de schoolleiding en het docententeam waren de meningen verdeeld. Ouders begonnen mails te sturen naar de schoolleiding, waarin ze zich hard maakten voor het ene of voor het andere standpunt. En ook leerlingen gingen er met elkaar over in discussie. De standpunten werden overtuigingen, die over en weer als monopolies op de waarheid aan elkaar werden gepresenteerd.

Docenten zijn niet opgeleid om conflicten aan te pakken, om om te gaan met dynamieken van polarisatie en hun leerlingen te leren dat op een effectieve manier te doen. Terwijl conflicten op school en in de klas aan de orde van de dag zijn, en er op scholen, als mini-maatschappijen, aardig op los wordt gepolariseerd.

Een paar jaar geleden schreef Margalith Kleijwegt daarover, in opdracht van de minister van OC&W, een reportage met als titel 'Twee werelden, twee werkelijkheden'. De essentie: de werelden en werkelijkheden van jongeren liggen vaak ver uit elkaar. Dat zorgt voor tal van (vaak heftige) conflicten en voedt de polarisatie. Op basis van haar bevindingen pleit ze ervoor om docenten meer en beter te steunen en te stimuleren in het voeren van moeilijke gesprekken. Daar gebeurt nog steeds onvoldoende mee.

Conflict

Conflicten. Ze zijn er altijd, simpelweg omdat we van elkaar verschillen én omdat we op elkaar lijken. Om met dat laatste te beginnen: we willen vaak hetzelfde en er is schaarste. Zet twee kinderen in een kamer vol met speelgoed. Als een van beiden die ene rode brandweerauto wil, dan is de kans groot dat het andere kind diezelfde brandweerauto wil hebben om mee te spelen. Conflict!

Omdat we van elkaar verschillen kijken we op verschillende - conflicterende - manieren naar dezelfde werkelijkheid. Als we elkaar daarin niet goed kunnen horen ontstaat er gedoe. Dat noem ik een ongewenst conflict. En dat kan twee oorzaken hebben: we spreken ons onvoldoende vrijmoedig uit (dan valt er ook niets te horen) óf we luisteren onvoldoende openhartig. Dan zijn we resp. aan 't vermijden of aan het verharden.

Vrijmoedig spreken is je vrij voelen om te zeggen wat je wilt zeggen, en moedig genoeg zijn om toch te zeggen wat je wilt zeggen wanneer je je niet helemaal vrij voelt. Makkelijker gezegd dan gedaan, omdat er vaak nogal wat redenen zijn om je *niet* uit te spreken. Je wilt bijvoorbeeld niet dat je wordt buitengesloten omdat je een afwijkende mening hebt. Of je wilt niet dat iemand anders zich gekwetst zou kunnen voelen door wat jij zegt.

Openhartig luisteren is écht luisteren, met alle aandacht, ook al zegt iemand anders iets dat haaks staat op wat jij vindt. Openhartig luisteren betekent niet dat je van mening moet veranderen, wél dat je openstaat voor andere meningen en perspectieven.

Vrijmoedig spreken en openhartig luisteren, twee kanten van een écht goed gesprek.

In veel groepen (klassen, teams in de schoolorganisatie) spelen beide vormen van ongewenst conflict (vermijden en verharden) tegelijkertijd: er wordt niet al te vrijmoedig gesproken en het openhartig luisteren laat veel te wensen over.

Bestaat er dan ook zoiets als een gewenst conflict? Jazeker! Dat is een conflict waarin ieder zich vrijmoedig uitspreekt en we echt openhartig naar elkaar luisteren. Dan zijn we niet langer aan het vermijden en verharden, maar aan 't verbinden. Dat levert op dat we dan samen heel veel winnen: we hebben niet alleen ieder ons eigen perspectief, maar ook de perspectieven van anderen tot onze beschikking. Samen zien we op die manier veel meer dan ieder van ons afzonderlijk.

Juist daarom is het zo belangrijk om op school aandacht te besteden aan het voeren van goede gesprekken. Dat zijn dialogen, waarin we meningen, standpunten en perspectieven niet tegenover elkaar zetten, maar juist naast elkaar. We voeren geen gesprekken waarin sommigen winnen en anderen verliezen, maar waarin we samen winnen.

In het conflict over de Rome-reis wordt een dialoog gevoerd. Ieder krijgt de gelegenheid om zich vrijmoedig uit te spreken, waarbij we openhartig naar elkaar luisteren. Er komt rust in het gesprek. We praten niet meer door elkaar heen. Het gaat niet meer over winnen, verliezen en gelijk krijgen. Meningen, standpunten en perspectieven staan naast elkaar, in plaats van lijnrecht tegenover elkaar. Er wordt nadrukkelijk ook gevraagd naar afwijkende standpunten. Aldus komen alle meerderheids- én minderheidsperspectieven op tafel. En op enig moment komt de vraag: 'Wie wil een voorstel doen, vanuit het gedeelde bewustzijn dat we een aantal (met elkaar conflicterende) perspectieven op tafel hebben?'

Zulke gesprekken zijn zeldzaam. Bijna alle gesprekken doen zich voor in de vorm van discussies. We hebben overal een mening over en zijn er op uit om koste wat het kost gelijk te krijgen. Hoe zou het zijn als we dat eens anders zouden doen? Als we ophouden met discussiëren en in plaats daarvan de dialoog met elkaar aangaan? Als we minderheidsstandpunten niet weglachen, maar serieus nemen en insluiten? Dat is verre van eenvoudig voor leerlingen als ze voortdurend beroerde voorbeelden krijgen. Denk maar aan politieke debatten, praatprogramma's als Op1 en Jinek, en uitingen op sociale media. En ook ouders, docenten en schoolleiders pakken hun conflicten lang niet altijd voorbeeldig aan...

Een conflict wordt gekenmerkt door tijd, plaats en probleemeigenaren. Daar kun je interventies op loslaten die het vrijmoedig spreken en openhartig luisteren bevorderen, zodat we niet langer verharden en vermijden, maar juist verbinden. Anders gezegd: een ongewenst conflict transformeren in een gewenst conflict, waarin we juist gebruik maken van de rijkdom van de verschillende perspectieven.

Polarisatie

Conflicten kunnen transformeren in dynamieken van polarisatie: wij/zij-denken. Bij polarisatie bewegen we weg van een

concreet conflict, naar een gedachtenconstructie: alles wat we kunnen bedenken over 'wij' en 'zij'. Alle redelijkheid verdwijnt en met verstandige uitlatingen bereiken we niets meer.

Als het conflict niet goed is aangepakt kan het in de daarop volgende maanden transformeren in een dynamiek van **polarisatie**. Het gaat dan allang niet meer alleen over de Rome-reis. Degenen die de Rome-reis erin wilden houden worden door de anderen weggezet als egoïstische elitaire milieuverpesters. En de tegenstanders van de Rome-reis worden geframed als muggenzifters die de laatste leuke onderdelen uit het curriculum willen strepen.

Wij en zij, tegenover elkaar. De nadruk ligt op het bestrijden van (de identiteit van) de ander. De kloof wordt steeds dieper en lijkt nauwelijks overbrugbaar. We zien het in onze maatschappij (en dus op school) rond thema's als wel of niet vaccineren tegen corona, zwarte piet, klimaat en vluchtelingen.

Anderen terechtwijzen, een inhoudelijke discussie voeren, de strijd aangaan, negeren, anderen dom noemen... het helpt allemaal niet. Integendeel, het wakkert de polarisatie juist verder aan.

Wat wél helpt? Vertel over de impact op jou, en doe dat authentiek en open. Geef daarin je eigen onzekerheden toe. En stel betrokkenen vragen als 'Wat betekent het voor jou, hoe voel jij je erbij?' Dan zou er zomaar wat beweging kunnen ontstaan.

Dat is niet eenvoudig. Maar het is ook zeker niet onmogelijk, en daarom de inspanning meer dan waard. ●

► **Frank Weijers (1957)** is procesbegeleider, spreker en trainer rond de thema's **Deep Democracy, conflict en polarisatie**. Hij schreef een aantal boeken, waaronder het zojuist verschenen **'Conflict en polarisatie'**. Daarin reikt hij heldere en direct praktisch toepasbare tools aan om effectief te werken met conflicten en in dynamieken van polarisatie. Het boek bereikte in april de top 10 van de Managementboek Top 100.

Kijk voor de publicatie van Margalith Kleijwegt:

<https://onderwijsdatabank.s3.amazonaws.com/downloads/2-werelden-2-werkelijkheden-hoe-ga-je-daar-als-docent-mee-om.pdf>

Word de docent die elke leerling verdient

Tweejarige opleiding leerlingbegeleiding
start in september

idoopleiding.nl

(036) 548 94 05
info@kanjertraining.nl
www.kanjertraining.nl

Voor vertrouwen, veiligheid, rust en wederzijds respect

- **Preventief en curatief**
Opleiding voor individuele docenten en teams
- **Gratis volgsysteem**
Positief beoordeeld door COTAN en Inspectie van het Onderwijs
- **Verbetert welbevinden in de klas**
Zie erkenning database NJi

Ouders, docenten en leerlingen verlangen een school die goede leerresultaten weet te behalen en staat voor het welbevinden van alle kinderen op school.

